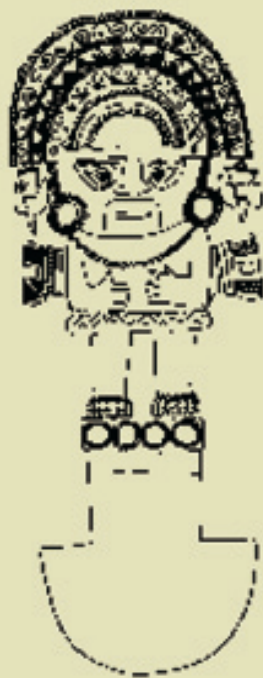

STRUČNÁ HISTORIE STÁTŮ

PERU

Bohumír Roedl

S T R U Č N Á H I S T O R I E S T Á T Ů

Peru

BOHUMÍR ROEDL

NAKLADATELSTVÍ LIBRI, PRAHA 2003

Na obálce tumi, obřadní nůž kultury Chimú.

Rozhodnutím ministerstva školství Peru č. 420-86-ED z roku 1986 byl upraven způsob psaní názvu města Cusco. Toto rozhodnutí mělo ujednotit dosavadní používanou ortografii Cuzco, Cusco, Qusco. Tvar Cusco je dnes používán i ve vědecké literatuře. Vzhledem k tomu, že se v případě publikace Peru jedná o knihu populární, rozhodla se redakce v přepisu názvu města používat starší formu Cuzco, která je české veřejnosti dobře známa.

© PhDr. Bohumír Roedl, 2003

© Libri, 2003

ISBN 80-7277-205-8

Obsah

První obyvatelé Peru a jejich kultury	7
První Američané	7
Předkeramické období	8
Rané keramické období	9
Kultura Chavín a Huantar	9
Období seňorií	9
Pozdní intermediární období	13
Inkové	15
Podmínky vzniku incké říše	15
Expanze	16
Čas conquisty	19
Doba Francisca Pizarra	19
Neoincká říše Vilcabamba	21
Občanské války	24
Počátky formování koloniálního Peru	24
Nové zákony a enkomendeři	25
Pod habsburskou orlicí	29
Správa místokrálovství	29
Moc církve	32
Rasové a sociální rozdělení	34
Hospodářství	36
Stříbrná horečka v Potosí	37
Kultura za éry místokráľů	39
Kroniky	39
Výtvarné umění	40
Literatura a divadlo	41
Reformy a rebelie	43
Změna dynastie	43
Období nepokojů	43
Období reforem	45
Povstání Túpaka Amaru	47
Vlivy osvícenství	50
Válka za nezávislost	52
Zakládání junt	52
Povstání v Cuzku	54
Vznik Spojených provincií	56
Invaze do Peru	59

- Pokus o vyjednávání 59
- Zahájení vojenských akcí 60
- Vyhlášení nezávislosti 61
- Vláda San Martína 61
- Bolívarův zásah 62
- Éra caudillů, ledku a guána 65
 - Bolívarův odchod 65
 - Hospodářská krize 65
 - Vzestup caudillů 66
 - Éra guána 67
 - Roztržka se Španělskem a indiánská povstání 68
 - Válka s Chile 69
- Období rekonstrukce a aristokratické republiky 72
 - Zahranicní investice a hospodářské změny 72
 - Poválečná povstání indiánů a mesticů 73
- Ve znamení revolučního indigenismu 75
 - Leguova diktatura 75
 - Generace 1909 76
 - Bilance Leguiovy vlády 77
- Z jedné krize do druhé 78
 - Povstání a opozice vedená Haya de la Torrem 78
 - Poválečný vývoj 79
 - Vláda generála Odríy 80
- Teror guerrill a státu 81
 - Demokratické snahy Manuela Prada 81
 - Vláda vojenských junt 81
 - Hospodářský sestup 84
 - Vláda levicového prezidenta 85
 - Fujimoriho privatizační program a jeho následky 85
- Kultura 19. a 20. století 87
 - Literatura 87
 - Indigenismus v literatuře 88
 - Malířství 89
 - Hudba 91
- Přehled hlavních událostí 94
- Česko-peruánské vztahy 97
- Doporučená literatura 100
- Encyklopedické heslo 101
- Základní informace pro turisty 108
- Jazyková první pomoc 111

První obyvatelé Peru a jejich kultury

První Američané

Dnes už je ve vědeckém světě přijata teorie Čechoameričana Aleše Hrdličky, že americký kontinent osídlili lidé z Asie. Došlo k tomu v závěrečné fázi poslední doby ledové (100 000 až 8 000 př. n. l.). Růst ledovců tehdy snížil hladinu moře až o sto metrů a došlo ke spojení obou kontinentů, Asie a Ameriky, v místě Beringovy úžiny. Po tomto mostě, pokrytém stepí a tundrou, táhla stáda mamutů, bizonů, karibů a koní. Za nimi putovali ze Sibiře lovci mladší doby kamenné. Aljaška a Yukon zůstaly z větší části bez ledovce a zdejší prémie s bujnou vegetací přitahovala zvířata i lidi. Antropologové a archeologové se rozcházejí v názoru, kdy migrační vlny nomádů po tomto dočasném mostě přešly. Většina z nich se přiklání k datu 10 000 nebo 13 000 př. n. l. S koncem poslední fáze doby ledové ustupující ledovec, rozložený na území Rocky Mountains, vytvořil koridor, umožňující migrantům postup ze severní části kontinentu na jih. Do nitra Jižní Ameriky přes tehdy širokou panamskou šíji je za zvěří vedla podélná údolí v andském masivu, směřující od severu k jihu.

Archeologický kulturní areál Peru, který se rozkládá od Tichého oceánu až po východní hřebeny And, je poznamenán značnými klimatickými a topografickými rozdíly. *Costa* – pobřežní pás, je převážně písčnou pouští, ve které vodní toky, přitékající z hor, utvořily úrodná údolí s oázami. *Sierra* je hornatá země mezi *costou* a svahy východních Kordiller, která má až do výše 3 500 m n. m. mírné klima s dostatečnými srážkami, avšak s velkými teplotními rozdíly mezi dnem a nocí. Odtud až do výše 4 000 m n. m. se nalézá *altiplano*, součást *sierry*, která má suché a studené klima. Nejvyšší část *sierry* je *puna*, dosahující výše až 4 800 m n. m., je to mrazivá travnatá step. Území na východních svazích And, spadající do amazonské nížiny s vlhkými tropickými pralesy, se nazývá *selva* nebo také *montaña*. Rozdílné podmínky těchto regionů a způsob, jak se

lidé adaptovali a překonávali překážky kladené přírodou, se staly hlavním faktorem, který ovlivnil hospodářský, politický a kulturní život tamních obyvatel. Dokázali vytvořit kultury, založené na harmonickém soužití s přírodou. Jejím vykořisťování bránilo božstvo, které chránilo její posvátnost. Bylo třeba ho prosit a přinášet oběti, aby lidem dovolilo z ní čerpat. Člověk se v pokoře nepovažoval za vrchol přírody, cítil se být jen její nepatrnou součástí stejně tak jako zvířata a rostliny.

Předkeramické období

Rané dějiny Peru jsou dějinami bez písemných pramenů. Ke snazší orientaci ve spleti rozličných kultur a ve snaze rekonstruovat jejich vzájemnou kontinuitu dělí archeologové část peruánské minulosti do tří kulturních fází (tzv. horizontů) s vědomím, že to jsou hranice umělé, vzájemně se prolínající, diskutabilní. Každý z horizontů se dělí na periody neboli intermediární období, zachycující další vývoj jednotlivých regionálních kultur.

Nejstarší prehistorický úsek, tzv. předkeramické období, se datuje od 8. tisíciletí př. n. l. do roku 1800 př. n. l. Do této doby spadá nejstarší nález v jeskyni Piquimachay, která se nachází v srdci And mezi městy Ayacucho a Huanta. Vědci vedou spor o stáří nalezených kamenných nástrojů. Dokonce se vyskytly i pochybnosti, zda jsou nástroje vůbec dílem člověka.

První stopy po osídlení Peru pocházejí z jeskyně Lauricocha na *altiplanu* ve výšce 4 000 m n. m., patrně z 8. až 7. tisíciletí př. n. l. Do stejného časového úseku spadají i jeskynní malby s loveckými výjevy v Toquepala v provincii Tacna. K zásadnímu převratu v životě lovců a sběračů došlo v době 4 000 až 1 800 let př. n. l. V období neolitické revoluce se z lovců a sběračů stali usedlí zemědělci. Tehdy vznikala zemědělská společenství v blízkosti obdělávaných polí, došlo ke kultivaci kukuřice, základní rostlinné stravy, a na stepích *altiplana* k domestikaci alpaky a lamy. Z tohoto přechodného období, kdy zemědělství ještě doplňoval sběr a lov, pocházejí nálezy z jeskyně Guitarro v pohoří Cordillera Negra a na náhorní plošině Kotosh s nejstaršími úlomky keramiky.

Rané keramické období

První prehistorický úsek vystřídala počáteční perioda (1800 až 900 př. n. l.), uváděná také jako rané keramické období. Výroba a používání keramiky se staly již běžnou součástí života, rozvinula se i metalurgie mědi a s pěstováním bavlny výroba textilu. Zároveň s rozvojem zemědělské produkce narůstal počet obyvatel žijících ve velkých aglomeracích, docházelo k sociální diferenciaci a s ní k organizování hierarchické společnosti. Při pobřeží a na náhorních plošinách řídila malá elita hospodářství, především zavlažovací práce a náboženské obřady. Za jedno z nejstarších měst je považováno Sechín v údolí Casma. Na ikonografii, zachované na stěnách staveb a na keramice, upoutají výjevy hromadných poprav a znetvořená lidská těla, snad rituální oběti bohům při dlouhotrvajícím suchu nebo jiných přírodních katastrofách.

Kultura Chavín a Huantar

Následný raný horizont (900–200 př. n. l.) je první ze tří horizontů, na které archeologové rozdělili civilizační dějiny Peru do příchodu Španělů. Je to epocha kultury Chavín de Huantar. Zrodila se ve výšce 3 180 m n. m. na východních svazích Cordillera Blanca. Město Chavín se stalo významným mocenským a kulturním střediskem, šířícím svou náboženskou ideologii do celé andské oblasti. Je reprezentována ikonografií inspirovanou zvířaty a rostlinami amazonského pralesa, mezi kterými dominuje Bůh jaguár a Bůh se žezly. V areálu města zauímají centrální místo pyramidální chrámy Castillo a Nový chrám. Proslulost získaly tři obelisky: Lanzón, Tellův obelisk a Raimondiho stéla, zdobené antro-po-zoomorfními postavami. Příčiny pravděpodobně náhlého zániku chavínského teokratického útvaru a jeho kultury okolo roku 200 př. n. l. neznáme.

Období señorií

Rané (první) intermediární období (200 př. n. l.–700 n. l.) je periodou rozkvětu různých regionálních kultur a civilizací na pobřeží, malých nezávislých panství, nazývaných archeology

señorie. Prožívala po dlouhá staletí pozoruhodný vývoj sociální, umělecký a technický. Jejich společnou mystickou bytostí byl Kočkovitý bůh – Bůh jaguár, který sestoupil z Chavínu k moři. Sídelní útvary se rozrůstaly okolo malých pevností prozrazujících prostředí trvalého válečného soupeření mezi jednotlivými *señoríemi*. V čele hierarchicky uspořádané společnosti stáli vládci – válečníci. Na severním pobřeží dosáhla největší rozsahu kultura Moche, nazvaná podle údolí, kde se nacházelo její centrum. Největší z nalezených obrovských pyramidálních chrámů jsou známé pod názvy Chrám slunce a Chrám měsíce. Jejich stěny zdobí barevné reliéfy. Nejznámější z nálezů je hrob Pána Sipánu, vládce, kterého doprovodili do záhrobí obětovaní otroci, konkubíny, lamy a psi. Značnou vypovídací hodnotu mají nalezené keramické předměty, znázorňující bitevní scény, lovecké výjevy, ale i každodenní život prostých lidí, pro archeology jakýsi ilustrovaný slovník. Nechybí ani nádoby se sexuálními scénami, označované za *huacas pornográficas*, spojované s rituálem plodnosti. Kolem roku 600 n. l. dochází k zániku mochické kultury.

Zatímco na severním pobřeží dominovala kultura Mochica, na jihu mezi pobřežím a úpatím And ovládla prostor dnešního departamentu Ica kultura Nazca. Její společenská struktura i kultura je srovnatelná s mochickou. Vynikala stavbami zavodňovacích zařízení, textilem a keramikou vysoké umělecké úrovně s charakteristickou ikonografií tzv. trofejních hlav a nestvůrných hybridních postav. Pozornost široké veřejnosti dnes na sebe upoutala záhada pouštního údolí El Ingenio s obrovskými obrazci – geoglyfy, připisované kultuře Nazca. Jsou to rýhy vyhloubené do kamenité půdy až do hloubky, kde začíná vrstva spodního světlého písku. Tyto rýhy tvoří přímé linie a geometrické vzory, dosahující délky několika kilometrů, i stylizované obrazy zvířat, rostlin a lidských postav o velikosti patnácti až tří set metrů. Pro svou velikost jsou zřetelně viditelné jen z výšky. Zda představují uctívaná božstva, zobrazovaná podobným způsobem na keramice, nebo zda se jedná o velký astronomický kalendář, kde každý obrazec je symbolem určité hvězdy, sestrojený ke zjišťování rovnodennosti a průběhu zemědělského roku, na to dosud nikdo nedal uspokojivou odpověď. Lidská postava připomínající mimozemského astronauta